ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Гриценка Володимира Григоровича,
доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України,
професора кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності
факультету права, бізнесу та адміністрування
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка

на дисертацію Махна Владислава Анатолійовича на тему
«Правове регулювання гендерного паритету в системі публічної служби»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертації та наукових праць Махна Владислава Анатолійовича, що опубліковані за темою дисертації.

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Процеси демократичної трансформації українського суспільства, посилені викликами повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, зумовили необхідність докорінного переосмислення засад функціонування інституту публічної служби. В сучасних реаліях питання гендерного паритету перестало бути виключно теоретичною категорією чи вимогою міжнародних стандартів. Воно перетворилося на стратегічний чинник національної безпеки, стійкості державного апарату та ефективності повоєнної відбудови.

Актуальність обраної автором теми підкреслюється тим, що повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року кардинально змінило суспільну свідомість та продемонструвало критичну роль як чоловіків, так і жінок у забезпеченні життєдіяльності держави в умовах екзистенційної загрози. Участь представників обох статей в органах державної влади, місцевого самоврядування, судовій системі, прокуратурі, військовій сфері тощо довела, що ігнорування гендерного ресурсу є неприпустимим для сучасної європейської держави. Дисертацію

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 343 «К/24
«8» 06 2020 р.

можна вважати на часі, адже адаптація до стандартів Європейського Союзу вимагає від України не лише формального декларування рівності, а й створення дієвих правових механізмів реалізації гендерного паритету в усіх ланках публічної служби.

Обґрунтованість одержаних результатів дослідження та їх достовірність. Дисертаційна робота В. А. Махна характеризується високим рівнем наукової підготовки та належною академічною якістю виконання. Сформульовані у дослідженні теоретичні положення, наукові висновки, а також запропоновані рекомендації й пропозиції повною мірою узгоджуються з тематикою дисертації, відзначаються обґрунтованістю, аргументованістю та достовірністю. Такий результат забезпечено завдяки коректному визначенню предмета й об'єкта дослідження, чіткому формулюванню його мети та завдань, логічній структурі роботи, а також ефективному використанню комплексу загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Визначення наукового апарату дисертації свідчить про системний підхід автора до розв'язання поставленої проблеми. Структура дисертації є логічною, послідовною та такою, що відповідає задекларованій меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження, що сприяло повному розкриттю теми дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є аналіз історико-правових джерел, наукових напрацювань вітчизняних та зарубіжних вчених, вивчення нормативно-правової бази України та ряду зарубіжних країн, а також судової практики, виявлення наявних проблем у сфері гендерного паритету в системі публічної служби та розроблення системи дієвих рекомендацій, що покликані належним чином врегулювати суспільні відносини у означеній сфері. Для досягнення поставленої мети дослідження автором було заплановано комплексне вирішення низки взаємопов'язаних наукових завдань, що охоплюють теоретико-методологічні, історико-компаративістські та прагматичні аспекти задекларованої проблематики. Зокрема, науковий пошук передбачає з'ясування стану історіографічного опрацювання та сутності понятійно-

категоріального апарату гендерного паритету в системі публічної служби, а також періодизацію еволюції відповідної політико-правової думки. Особливу увагу приділено порівняльно-правовому аналізу світового досвіду впровадження гендерної політики та квотування, охоплюючи країни Європейського Союзу, Північної та Центральної Америки, Західної Азії та Африки. Узагальнення зазначеного базису було спрямоване на критичне осмислення генези, класифікацію нормативно-правового масиву та моніторинг сучасного стану реалізації принципів гендерного паритету в сфері публічної служби України, що в результаті дозволило дисертанту обґрунтувати систему авторських рекомендацій задля комплексного вдосконалення вітчизняного законодавства у цій сфері.

В ході написання дисертації автору вдалося логічно та послідовно вивчити, проаналізувати та описати всі аспекти дослідження, які були зафіксовані ним в раніше згаданій меті. Всі вищенаведені завдання були належним чином виконані, якісно та повно описані, а результати наукових пошуків автора знайшли своє вираження у відповідних підрозділах дисертації.

У підрозділі 1.1 «Стан наукового опрацювання проблеми, джерельна база та методологія дослідження» автор ґрунтовно вивчає сучасний академічний аналіз гендерного паритету на публічній службі, описує використані в дисертації першоджерела та методологічну базу. У ньому автор слушно наголошує на необхідності постійних досліджень через швидкі суспільні зміни та міждисциплінарний характер теми наукової роботи. Дисертантом успішно здійснено огляд національних та міжнародних наукових праць, виявлено прогалини у аналітичних доробках, описано загальні та спеціальні методи дослідження. У підрозділі 1.2 «Історико-правові засади становлення гендерного паритету в системі публічної служби» представлено аналіз його еволюції. Автором вказана власна ретроспектива зміни правового статусу жінок, їхня участь у політичному та державному житті, а також вплив релігійних норм і соціальних рухів, таких як Французька революція та суфражизм, на зміну

уявлень про роль і місце чоловіків та жінок у публічній службі. Підрозділ 1.3. присвячено огляду різних доктринальних підходів до визначення понять «гендерний паритет», «гендерна рівність», «гендерний баланс» та «гендерна справедливість». В. А. Махно слушно підкреслює відсутність єдиної дефініції у вищенаведених поняттях та пропонує власне авторське визначення «гендерного паритету в системі державної служби» як справедливого, недискримінаційного та неупередженого ставлення до всіх статей.

В підрозділі 2.1 дисертаційного дослідження аналізується еволюція впровадження політики гендерного паритету в державах-членах ЄС. У ньому дисертант вміло порівнює досвід Швеції, Фінляндії, Бельгії, Німеччини, Литви та Польщі, зосереджуючись на ролі та впливі законодавчих та добровільних гендерних квот. Наступний підрозділ присвячений опису політики гендерного паритету в країнах Північної та Центральної Америки, включаючи Канаду, США, Кубу, Сальвадор, Гватемалу та Панаму. У ньому дисертант влучно висвітлює різноманітні культурні, соціальні та політичні умови, аналізує ефективність гендерних квот та інших ініціатив. Останній підрозділ другого розділу дисертації автор присвятив дослідженню впровадження гендерного паритету на державній службі в Західній Азії та Африці, включаючи Іран, ОАЕ, Ізраїль, Грузію, Туреччину, Руанду, Нігер, Нігерію, Кенію, Анголу та Алжир. Важливо, що у ньому піднімається питання впливу релігійних норм та мілітаризації суспільства. В. А. Махно слушно вказує розбіжності між заявленою політикою та практичними результатами реалізації національної гендерної політики окремих держав.

Третій розділ «Правове забезпечення гендерного паритету в системі публічної служби в Україні» дисертант присвятив огляду нормативно-правової бази гендерного паритету на публічній службі України. Автор запропонував власну класифікацію відповідних актів. У підрозділі 3.1 аналізуються конституційні положення, трудове законодавство та спеціалізоване законодавство про гендерну рівність. На основі цього дисертант дійшов

власного висновку про загальний характер багатьох норм. У підрозділі 3.2 автор надає якісну та багатогранну оцінку поточній реалізації політики гендерного паритету в публічній службі України з використанням статистичних даних за 2006-2024 роки. Врахування національного досвіду за майже 20 років надає даному дослідженню комплексності. Насамкінець у підрозділі 3.3 В. А. Махно запропонував конкретні напрямки вдосконалення українського законодавства та гендерної доктрини з метою посилення гендерного паритету у публічній службі. Рекомендації включають уточнення категорії «позитивні дії», встановлення критеріїв їх застосування, розробку системи оцінки їхньої ефективності та усунення дискримінаційних норм у чинному законодавстві. Їхнє впровадження матиме позитивний вплив на покращення правового регулювання гендерного паритету в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів. Рецензована праця є одним із перших комплексних досліджень гендерного паритету в системі публічної служби, що враховує умови, які виникли після 24 лютого 2022 року. До найбільш вагомих результатів слід віднести те, що автором вперше запропоновані авторські положення щодо історико-правової періодизації еволюції становлення принципу гендерного паритету у сфері публічної служби залежно від правового статусу жінки в тогочасному суспільстві та можливості займати керівні посади у сфері публічної служби. Дисертантом науково обґрунтовано етапи еволюції принципу гендерного паритету в системі публічної служби, хронологічні межі якої охоплюють період від найдавніших часів до сучасності. Дисертант здійснив авторське осмислення категорії «гендерний паритет у системі публічної служби», зміст поняття якого розкривається через засади недискримінації, справедливості та інклюзивності щодо представників усіх гендерних ідентичностей в сфері функціонування органів публічної служби. Також В. А. Махно запропонував власну типологію джерел права за критерієм безпосередності закріплення гендерних норм: від актів з нейтральною

термінологією до спеціалізованих НПА, що регулюють доступ до конкретних посад публічної служби.

Автор дисертаційного дослідження в результаті власних наукових пошуків зміг удосконалити теоретичні підходи щодо термінологічної диференціації, а саме уточнив розмежування між суміжними поняттями, такими як «гендерний паритет», «гендерна рівність», «гендерний баланс» та «гендерна справедливість». Одним із ключових елементів дослідження є критичне переосмислення системи гендерного квотування. Дисертантом доведено, що формальне збільшення представництва жінок може мати виключно декларативний характер і не завжди свідчить про реальну демократизацію інституцій.

В. А. Махно уміло проаналізував варіативність результатів гендерного квотування в різних правових системах та встановив відсутність прямої залежності між ідентичністю правових механізмів та їхньою фактичною результативністю. Також автор здійснив багатосторонній моніторинг стану реалізації національної гендерної політики в Україні та відзначив позитивну динаміку України у світових гендерних рейтингах. Водночас дисертантом виявлено нерівномірність впровадження політики паритету в різних категоріях публічної служби. Насамкінець автором дисертації сформовано пакет рекомендацій щодо реформування вітчизняного законодавства.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження. Наукові висновки дисертанта мають фундаментальне значення для розвитку адміністративного та службового права. Практична цінність полягає у можливості впровадження запропонованих змін до Виборчого кодексу України та спеціальних законів, що регулюють статус публічних службовців. Окремої уваги заслуговує пропозиція щодо розробки та прийняття Закону України «Про позитивні дії». Результати дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні курсів зі службового права та гендерної політики.

Нормативно-правове, науково-теоретичне підгрунтя та емпірична основа дисертації. Науково-теоретичну базу дослідження становлять фундаментальні праці вітчизняних науковців (А. І. Берлача, І. Й. Бойка, І. О. Грицай, К. Б. Левченко, Н. А. Литвин, Т. О. Марценюк, І. А. Мацелюх та ін.), а також широкий пласт доробків іноземних авторів (П. Аренс, Дж. Кантола, С. Палмієрі, К. Роуз та ін.). Така широка доктринальна основа дозволила автору здійснити глибоке переосмислення традиційних підходів до визначення категорії гендерного паритету.

Нормативною основою роботи є Конституція України, базові Закони «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації», Виборчий кодекс України, а також спеціальне законодавство, що регулює статус народних депутатів, членів Уряду, військовослужбовців тощо. Автор також спирається на міжнародні договори та Директиви ЄС.

Емпіричну базу склали результати аналізу матеріалів міжнародних та національних неурядових організацій, статистичні дані щодо гендерного представництва, судова практика українських судів, а також політико-правові публіцистичні праці.

Оцінка мови та стилю дисертації, відповідність її змісту спеціальності, із якої вона подається до захисту. Дисертаційна робота викладена українською мовою відповідно до встановлених вимог, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Для дослідження характерний науковий стиль викладу, чітка структура, логічна послідовність висвітлення матеріалу та комплексний підхід до аналізу порушених питань. Зміст дисертації, присвяченої правовому регулювання гендерного паритету в системі публічної служби, відповідає спеціальності 081 «Право».

Дотримання академічної доброчесності. Опрацювання тексту дисертації та її анотації дає підстави стверджувати про їхню змістову узгодженість і відсутність ознак академічного плагіату чи інших порушень академічної

доброчесності. Автором коректно використано наукові джерела та належним чином оформлено посилання на них у випадках запозичення наукових положень, ідей чи фактичного матеріалу. Це дозволяє позитивно оцінити рівень теоретичної й методологічної підготовки дослідження, його самостійний характер та наукову новизну.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи дисертацію як завершене та актуальне дослідження, слід зазначити, що вона не позбавлена певних дискусійних моментів.

По-перше, в підрозділі 1.3 «Доктринальні підходи до визначення сутності гендерного паритету в системі публічної служби» в авторському визначенні «гендерного паритету в системі публічної служби» згадуються «небінарні особистості». Водночас усі запропоновані автором зміни до нормативно-правових актів чинного законодавства України оперують бінарною категорією. Дисертант запропонував вийти за рамки класичної та законодавчо встановленої системи класифікації гендерів, але в той же час всі висвітлені ним законодавчі новели містять згадки лише про жінок та чоловіків. Це створює внутрішню термінологічну неузгодженість між теоретичним висновком та практичними пропозиціями.

По-друге, у підрозділі 3.2 «Сучасний стан реалізації політики гендерного паритету в системі публічної служби в Україні» зазначено, що в судовій системі та державній службі більшість працівників — саме жінки, через що було запропоновано проміжний висновок про стан реалізації національної гендерної політики. В той же час запропоновані автором висновки не в повній мірі враховують різницю в гендерному представництві в залежності від рівня посади (за вертикаллю). Автор лише побіжно вказує на наявність відповідної закономірності, проте не заглиблюється у аналіз причин та наслідків подібного феномену. Більш детальне дослідження цих явищ безумовно мало б позитивне практичне та теоретичне значення для розбудови якісної національної гендерної політики.

По-третє, у власних авторських пропозиціях, які дисертант висвітлив у підрозділі 3.3. «Напрямки удосконалення вітчизняного законодавства щодо нормативно-правового забезпечення гендерного паритету в системі публічної служби» В. А. Махно пропонує прийняти Закон «Про позитивні дії», але водночас зазначає, що система гендерного квотування або будь-які інші позитивні дії не мають бути імперативними. Важливо зауважити, що у ефективність гендерних квот у світовій практиці забезпечується саме завдяки їхній імперативності, про що також наголошував і сам автор дисертаційного дослідження у розділі 2 «Зарубіжний досвід впровадження гендерного паритету в систему публічної служби».

Важливо наголосити, що висловлені зауваження об'єктивно зумовлені специфікою проведеного дослідження гендерної проблематики. Вищенаведені питання можна вважати дискусійними а отже такими, що не впливають на загальну позитивну оцінку дисертанта В. А. Махна. Врахування цих зауважень в подальшому може покращити якість гендерних досліджень та мати позитивний вплив на якість наукового дискурсу.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційне дослідження Махна Владислава Анатолійовича «Правове регулювання гендерного паритету в системі публічної служби» є самостійною, завершеною науковою роботою, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки службового права. Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор – Махно Владислав Анатолійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України,
професор кафедри галузевого права та
правоохоронної діяльності факультету
права, бізнесу та адміністрування,
Центральноукраїнського державного
університету
імені Володимира Винниченка **Володимир ГРИЦЕНКО**

Проректор з наукової ЦДУ ім. В. Винниченка (Тога М. В.)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА код в ЄДРПОУ 02125415 №1

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 385 «Ц»
«8» 06 2025 р.